

Иностранные профессора российских университетов (вторая половина XVIII – первая треть XIX в.). Биографический словарь,
pod ogólną red. А.Ю. Андреева; oprac. А.М. Феофанов,
wyd. Поссийская политическая энциклопедия (РОССПЭН),
Moskwa 2011, ss. 207.

Od kilkunastu lat wśród historyków pracujących w ośrodkach uniwersyteckich działających na obszarze państw powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego nie słabnie zainteresowanie dziejami szkolnictwa wyższego. Szczególnie zainteresowania koncentrują się na szeroko pojętej biografistyce profesorów zajmujących przeróżne stanowiska w XVIII i XIX stuleciu. Stąd też owocem prac zespołu badawczego Andrieja Andriejewa z Moskwy jest słownik biograficzny profesorów pochodzenia obecnych w ówczesnie istniejących uniwersytetach rosyjskich (do początku lat 30. XIX w.).

Biogramy profesorów poprzedza wstęp pióra A. Fieofanowa. Autor omówił w nim zasady, jakie kierowały zespołem badawczym przy doborze sylwetek profesorów. Zwrócono uwagę na tych zatrudnionych na uniwersytetach w Moskwie, Sankt Petersburgu, Charkowie i Kazaniu. Tym sposobem w kręgu zainteresowaniu badaczy znalazło się 104 osoby. A. Fieofanow we wstępie wspomnianej grupy. Zwrócił uwagę na ich pochodzenie narodowościowe oraz przynależność państwową przed przyjazdem na teren imperium Romanowów. Okazało się, że zdecydowanie dominowali ci urodzeni na terenie państw niemieckich (wchodzących w skład Świętego Cesarstwa Rzymskiego) w liczbie 80. Nie powinien dziwić taki obrót sprawy. Uniwersytety działające na wspomnianym obszarze w XVIII w. święciły sukcesy. Stąd też przy budowie szkolnictwa wyższego na terenie Rosji sięgnięto po wybitnych profesorów, będących specjalistami w swoich dziedzinach nauki. Grupę profesorów pochodzenia obcego uzupełniają także ci, zdobywający niezbędne podstawy wiedzy na terenie monarchii Habsburgów czy też Francji. Jako, że państwo austriackie swoimi granicami obejmowało wiele narodowości, wśród cudzoziemców na uniwersytetach rosyjskich znaleźli się więc Serbowie i Rusini. A. Fieofanow zwrócił uwagę również na charakter stanowisk zajmowanych przez profesorów-cudzoziemców. Większość z nich pracowała w charakterze wykładowców. Jedynie 9 z nich piastowało etaty rektorów, zaś 38 – dziekanów. Napływ elementu obcego na uniwersytety rosyjskie zdecydowanie zmniejszył się po wojnie z Napoleonem w latach 1812-1814.

A. Fieofanow dokonał również analizy znaczenia profesorów-cudzoziemców w rozwoju szkolnictwa wyższego i badań naukowych na terenie imperium. Okazało się, że szczególną rolę odegrali oni w pierwszych latach działalności uniwersytetów w pierwszej dekadzie XIX w. Ponadto wskazał na kontynuowanie i wytyczenie nowych płaszczyzn badań naukowych np. w biologii, filologii czy medycynie.

Zasadniczą część publikacji stanowią biogramy 104 profesorów cudzoziemców. Ich autorami są wybitni znawcy problematyki oświatowej w Rosji i na Ukrainie w osobach: A. Andriejewa, wspomnianego A. Fieofanowa, W. Iwaszczenki, A. Kostina, T. Kostinoj, W. Kuprijanowa, F. Pietrowa, G. Ponomariewoj, S. Posochowa, D. Szanskiego, W. Tomsimowa oraz J. Zajcewoj. Biogramy zostały stworzone o informacje pochodzące

ze źródeł archiwalnych i bibliotecznych. Wykorzystano tutaj materiały przechowywane w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu, Rosyjskim Państwowym Archiwum Starych Aktów w Moskwie, Narodowym Archiwum Republiki Tatarstanu w Kazaniu, Państwowym Archiwum Federacji Rosyjskiej w Moskwie, Centralnym Archiwum Historycznym miasta Moskwy, Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Sankt Petersburgu czy Rosyjskiej Bibliotece Państwowej w Moskwie. Ponadto przy tworzeniu biogramów zwrócono uwagę na materiały ogłoszone drukiem na przełomie XIX i XX w., w których podjęto już wtedy próby opracowania składu profesorskiego uniwersytetu w Kazaniu czy Moskwie.

Współtwórcy omawianej pracy pokusili się o przybliżenie dokładnych sylwetek profesów, na ile pozwoliły im na to zachowane materiały. Znajdziemy w nich bardzo dokładne informacje o ich: czasie i miejscu urodzenia oraz śmierci; miejscu i sposobie uzyskania wykształcenia średniego oraz wyższego; początkach krokach stawianych na polu oświaty; karierze poza granicami imperium oraz w samej Rosji; zasługach ponoszonych na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego w imperium itd. Na szczególną uwagę zasługuje próba wykazania wszystkich dokonań profesorów-cudzoziemców (wydanych drukiem na terenie Rosji oraz poza jej granicami). Bardzo cenne są dane o powiązaniach rodzinnych oraz ich potomstwie.

Dzięki wysiłkowi wymienionego wyżej zespołu badawczego uzyskaliśmy bardzo wartościową pracę poruszającą kwestię przenikania idei oświatowych z terenu Europy Środkowej i Zachodniej na terytorium imperium rosyjskiego. Ich nośnikiem były osoby, które zostały przedstawione w słowniku biograficznym.

Krzysztof Latawiec (UMCS)